

PERANAN DAN SUMBANGAN PONDOK BAITUL QURRO' TERHADAP DAKWAH ISLAM DI MELAKA

Mohammad Syahrol Azmil Mohamad Sani
p101643@siswa.ukm.edu.my

Ashraf Ismail

Pusat Kajian al-Quran dan al-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam,
Universiti Kebangsaan Malaysia.
ashraf@ukm.edu.my

Article history:

Received : 24 September 2021

Accepted : 18 November 2021

Published : 19 November 2021

Abstrak

Penulisan ini bertujuan untuk mengenalpasti dan mengenengahkan institusi pondok Baitul Qurro' mengenai perkembangan dan sumbangannya dalam memainkan peranan menyebarkan dakwah Islam di Melaka. Meskipun institusi pondok tradisional sering kali dilihat oleh sesetengah masyarakat sebagai sistem pengajian yang ketinggalan pada masa kini namun, tidak dapat dinafikan institusi tersebut banyak menyumbangkan sumbangan kearah dakwah Islam. Justeru itu, kajian ini dilaksanakan menggunakan kaedah dokumentasi dan sejarah. Menggunakan reka bentuk kualitatif serta metode pengumpulan data melalui kaedah perpustakaan. Hasil kajian mendapati bahawa institusi Pondok Baitul Qurro' banyak menyumbangkan kepada perkembangan Islam khususnya di sekitar kawasan negeri Melaka. Selain itu, institusi Pondok Baitul Qurro' juga banyak melahirkan ulama dan pendakwah yang disegani khususnya dalam pengajian Islam dan bidang lainnya dalam memberi sumbangan kepada masyarakat dan negara. Dengan harapan penulisan ini sedikit sebanyak dapat menepis tanggapan buruk dan memberi pencerahan kepada masyarakat di luar sana terhadap institusi pondok tradisional di Melaka.

Kata kunci: Pondok, Sumbangan, Tradisional, Tokoh, Islam, Melaka

THE ROLE AND CONTRIBUTION OF PONDOK BAITUL QURRO' TOWARDS THE PROSELYTIZATION OF ISLAM IN MELAKA

Abstract

This writing aims to identify and highlight Pondok Baitul Qurro' institution about its development and contribution in playing a role to spread the message of Islam in Melaka. Even though the institution of traditional Pondok is often seen by some communities as a system of education that is lagging behind nowadays. However, there is no denying that the institution has contributed a lot towards the da'wah of Islam. Therefore, this study was conducted using documentation and historical methods. Using qualitative design and data collection methods through library methods. The results of the study found that the institution of Pondok Baitul Qurro' contributed a lot to the development of Islam, especially around the state of Melaka. In addition, the institution of Pondok Baitul Qurro' also produced many respected scholars and preachers especially in Islamic studies and other fields in contributing to society

and the country. Hopefully, this writing can dispel bad notions to some extent and enlighten the community out there on the institution of traditional Pondok in Melaka.

Keywords: Pondok, Contribution, Traditional, Figure, Islam, Melaka.

1.0 PENDAHULUAN

Institusi pondok mempunyai tradisi instrumental tersendiri yang berkait rapat dengan elemen-elemen seperti persekitaran pondok kayu, Tok guru, masjid, pengajaran kitab-kitab turath Islam, dan banyak lagi. Penekanan dari aspek aqidah, hukum Islam, ibadah dan akhlak menjadi suatu tradisi yang sangat jelas diperlihatkan. Kesemuanya bertujuan hanya untuk meningkatkan keimanan dan ketaqwaan dalam melakukan ibadah dan dapat mengubah keperibadian yang baik. Gina Tarhamina Muhajir (2019). Keunikan pola kehidupan dalam persekitaran pengajian pondok dapat bertahan sehingga berabad-abad lamanya bagi mempraktikkan nilai kehidupan yang tersendiri. Asma' Wardah Surtahman (2009).

Pembuktian sejarah telah menunjukkan bahawa negeri Melaka merupakan pusat penyebaran Islam di Nusantara yang berkembang pesat dan juga dikenali diseluruh dunia dengan kelahiran tokoh ulama yang banyak menyebarkan Islam. Jamil Mukmin (2012). Sebelum kemunculan Islam di alam Melayu, penghuni terawal lebih terpengaruh dengan kepercayaan animisme dan dinamisme yang meyakini kewujudan roh dan semangat pada setiap unsur di alam semesta yang hidup mahupun yang mati. Abdul Rahman (2012). Usaha dalam penyebaran dakwah Islam dapat dikaitkan dengan kehadiran golongan yang terdiri daripada pedagang, mubaligh dan ulama tasawuf. Pada permulaan penyebaran Islam dilakukan dengan skala yang kecil yang tertumpu kepada kelompok tertentu sehingga beralih kepada pusat-pusat pengajian seperti istana, masjid, surau, rumah pembesar, dan rumah guru. Hasil usaha yang berterusan ini mewujudkan sistem lebih tersusun dan sistematik ketika mana pemerintah mula memeluk Islam dan minat dalam memperelajari ajaran Islam. Hal yang demikian, secara tidak langsung mempengaruhi rakyat untuk turut serta sehinggakan ia memerlukan satu kawasan yang kondusif untuk proses pengajaran. Setelah itu, pemerintah telah mengambil inisiatif untuk mendirikan sebuah pondok yang berfungsi sebagai pusat pengajian Islam yang lebih sistematik. Abdullah Ishak (1995).

Penyebaran dakwah yang berkesan berkait rapat dengan cara dan manhaj yang betul dan menepati kaedah dakwah dengan melalui pelbagai medium yang berkesan dengan menggunakan mekanisme yang pelbagai bagi menarik pelbagai golongan dengan sempurna. Bukan sahaja masyarakat Islam bahkan masyarakat bukan Islam pun akan terpaut sekiranya dakwah tersebut dilakukan dengan berhemah dan hikmah. Azmi Budin dan Mohamad Nazli Omar (2018).

Institusi pondok mempunyai pelbagai peranan dan sumbangan dalam menjamin kelangsungan dakwah Islam kepada masyarakat untuk meghayati dan mengamalkan Islam mengikut panduan al-Quran dan hadis serta berpaksikan penganggaan manhaj *ahli sunnah wal jamaah*. Sejajar dengan itu, peranan dan sumbangan institusi pondok khususnya Pondok Baitul Qurro' (PBQ) wajar dikaji dan didokumentasikan bagi tatapan masyarakat generasi kini dan pada masa akan datang termasuk pihak kerajaan dan institusi agama. Walaupun pada zaman kini sebahagian besar daripada masyarakat menganggap pengajian pondok adalah suatu sistem pengajian yang ketinggalan zaman dan jumud. Dengan terhasilnya kajian ini, dapat sedikit sebanyak memberi pengetahuan kepada semua tentang pendekatan yang digunakan bagi meneruskan kesinambungan dakwah Rasulullah S.A.W. Berdasarkan tinjauan kajian lepas yang telah dilakukan maka didapati bahawa hanya memfokuskan kepada skop perbincangan institusi pondok tertentu dan belum ada lagi kajian yang dijalankan terhadap peranan dan sumbangan PBQ dari sudut pendekatan dakwah di Melaka sehingga kini. Maka disinilah perlunya pengkaji mendokumentasikan peranan dan sumbangan PBQ terhadap pendekatan

dakwah Islam di Melaka. Walaupun hasil sumbangannya kecil berbanding dengan institusi pondok terkemuka di Malaysia seperti pondok-pondok di Kelantan, kedah dan lain-lainnya namun sumbangan PBQ turut juga perlu dipertengahan untuk memperlihatkan pengaruh Islam yang besar dan kuat di mata dunia. Akhirnya, kajian ini dapat menepati objektif kajian iaitu tinjauan awal mengenai perkembangan dan sumbangan PBQ terhadap keberlangsungan dakwah di Melaka. Kajian ini dijalankan menggunakan reka bentuk kualitatif dan menggunakan kaedah dalam mengumpulkan maklumat dan data iaitu metode pengumpulan data melalui kaedah perpustakaan.

LATAR BELAKANG PONDOK BAITUL QURRO' MELAKA

Perkataan "pondok" dari segi istilah adalah berasal dari perkataan bahasa arab iaitu "*funduq* atau *funduqun*" (Noornajihan Jaafar et al. 2017 & Mohd Mohd. Zahirwan Halim Zainal Abidin et al. 2020) yang diertikan sebagai hotel atau tempat kediaman atau asrama. Abdullah Ishak (1995); Zamakhsyari (2011); Abd. Rahman (2002); Abuddin Nata (2001); Noornajihan Jaafar et al. (2017); Mohd. Zahirwan Halim Zainal Abidin et al. (2020); Masyhurah Mohamad Rawi et al. (2015); Jasni Sulong (2015); Ramli Saadon et al. (2015).

Institusi pondok merupakan kesinambungan pengajian Islam yang telah pun berjalan di masjid dan surau pada ketika dahulu. Awang (2006); Abdullah Ishak (1988). Negara Thailand dan Indonesia masing-masing mempunyai maklumat yang lengkap mengenai pengurusan pondok mereka akan tetapi tidak di Malaysia yang mempunyai maklumat yang sangat sedikit, terencil, dan berselerak. Sehingga sekarang masih lagi belum ada inisiatif yang baik dalam membina pengkalan data yang komprehensif dan berpusat untuk dilaksanakan walaupun sistem pengajian institusi pondok ini telah pun wujud sejak beratus tahun dahulu. Masyitah Ibrahim (2018). Pengajian di pondok bukan sahaja menyediakan kelas-kelas, kuliah, ceramah mahupun tazkirah bahkan turut menyediakn tempat perkhidmatan perubatan Islam dan pemulihan penagih dadah bagi sesetengah pondok tradisional. Manakala panggilan pondok moden ini merujuk kepada pengurusan sistem mata pelajaran akademik seperti bahasa melayu, inggeris, matematik, sains dan kemahiran. Juhaidi Yean (2018).

Terdapat sebanyak enam buah pondok tradisional dalam tiga daerah di negeri Melaka iaitu daerah Alor Gajah, daerah Melaka Tengah, dan daerah Jasin.

DAERAH	BILANGAN	NAMA PONDOK
Alor Gajah	1	Pertubuhan kebajikan Barakatul Qadiri.
Melaka Tengah	4	1) Pondok Baitul Qurro' Wal Fuqoha' 2) Madrasah Al-Hasanah. 3) Madrasah Al-Muhibbin. 4) Pondok Sahatul Asywaqq.
Jasin	1	Madrasah ar-Rabbaniah.

Jadual 1: Bilangan Pondok-Pondok di Daerah Negeri Melaka.

Berdasarkan jadual 1 menunjukkan, enam buah pondok ini dipilih berdasarkan kriteria-kriteria seperti berikut¹:

- i. Menggunakan kitab turath, kitab tua, kitab kuning.
- ii. Belajar secara bertalaqqi.
- iii. Pengajian ditentukan mudir.
- iv. Tiada had umur dan tempoh belajar.
- v. Tiada peperiksaan.
- vi. Tiada sijil kelulusan.
- vii. Mempunyai elemen pondok (pelajar tinggal di pondok).

¹ Setiap kriteria-kriteria ini diwujudkan oleh sebuah pasukan penyelidik dan ahli akademik Universiti Utara Malaysia (UUM) yang menjalankan satu kajian mengenai pondok-pondok di Kedah.

Tambahan pilihan kriteria juga kepada pondok moden sekiranya ia mengekalkan sifat, kaedah, peranan, dan semangat pondok serta madrasah yang berfungsi sebagai pondok samada berdaftar atau tidak dibawah Kementerian Pendidikan, Majlis-Majlis Agama Islam Negeri dan Yayasan Negeri. Juhaidi Yean (2018).

Nama dan lokasi

Pondok *Baitul Qurro' Wal Fuqoha'* (PBQ) namanya tidak asing dan sangat terkenal di negeri Melaka. Mudir Pondok² meletakkan nama "*Baitul Qurro'*" bersempena dengan panggilan yang diberikan oleh penduduk Madinah kepada rumah yang menempatkan para sahabat memperlajari al-Quran sebelum zaman penghijrahan Rasulullah S.A.W. Hafiz Paizull (2021).

PBQ dirasmikan oleh al-Mukarram Habib Omar bin Abd. Rahman al-Jufri pada 15 Syaaban 1432H bersamaan 17 Julai 2011. Walaupun PBQ ini telah dinaiktaraf akan tetapi sistem pengajian asalnya masih lagi kekal sehingga ke hari ini. Kawasan lokasi PBQ ini terletak di Lorong Kiyai Hj. Abdul Rahman, Paya Rumput Jaya, 76300 Sungai Udang Melaka. Juhaidi Yean (2018). Pada permulaannya, PBQ merupakan sebuah institusi pengajian kitab turath yang melibatkan hanya pelajar lelaki sahaja. Fida'iy Md Ali (2018). Maka secara keseluruhannya PBQ menempatkan seramai 60 orang para pelajar yang terdiri daripada 50 lelaki dan 10 pelajar perempuan. Juhaidi Yean (2018). 34 orang pelajar berumur lingkungan 13 hingga 23 tahun. Fida'iy Md Ali (2018).

PBQ dibina pada tahun 1940 hasil sumbangan idea Allahyarham Kiyai Hj. Abdul Rahman³. Selepas itu hasil usahanya di sambung oleh Mualim Hj. Abdul Wahid⁴. Setelah pemergian mualim Hj. Abdul Wahid, PBQ digalas pula oleh Tuan Guru Hj. Zulkifli Hj. Ismail yang merupakan anak saudara mualim Hj. Abdul Wahid. Maka dengan itu secara rasminya, PBQ di negeri Melaka diasaskan pada 27 Ramadhan 1421H bersamaan 2000 Masihi selepas kepulangan Tuan Guru Zulkifli dari tamat pengajian di Mesir. Zulkifli Ismail (2020). Walaupun PBQ ini juga pernah mengalami kebakaran pada tahun 1960 (Juhaidi yean, 2018), maka tahun demi tahun perubahan kearah kemajuan berlaku daripada sudut fasiliti yang baik sehinggalah dari sudut pengajian ilmu Islam. Azmi Budin & Nazli Omar (2018).

PBQ pada dahulunya sering kali mendapat kunjungan dari para ulama India sebagaimana pada hari ini PBQ sering kali dikunjungi pula oleh para ulama dari Yaman. Bakri Jamaluddin (2020). Pendekatan jihad dan pendekatan tasawuf yang disemaikan tidak dapat dipisahkan melalui tarbiah dalam PBQ ini. PBQ ini juga merupakan salah satu tempat tumpuan bagi mahasiswa dari pelbagai negeri dalam Malaysia berkunjung untuk menerima ilmu apabila masuk musim cuti semester. Nur Hanis Fatini (2020).

² Nama diberi Zulkifli bin Ismail, dilahirkan di Kampung Paya Rumput Jaya, Sungai Udang Melaka pada tahun 1966. Terkenal dengan panggilan nama 'Ustaz Zul Akhlak'. Beliau berasal daripada keluarga para pemimpin dan agamawan. Ayahnda beliau bernama Haji Ismail bin Haji Muhammad dan merupakan seorang guru agama yang memimpin Persatuan Melayu Islam Brunei. Bapa saudara beliau iaitu Tuan Guru Muallim Haji Abdul Wahid dan datuk beliau iaitu Kiyai Haji Abdul Rahman adalah pengasas bersama pertubuhan pondok di Paya Rumput Sungai Udang. Beliau mempunyai seorang isteri yang bernama Zarina binti Saad dan dikurniakan 12 orang cahaya mata. Tujuh orang daripadanya merupakan penghafaz al-Quran. Putera sulung beliau merupakan pelajar dan juga tenaga pengajar di Ribat Tarim. Tuan Guru Haji Zulkifli Haji Ismail merupakan pengasas kepada Pondok *Baitul Qurro' Wal Fuqoha'* sejak awal tahun 2000 sehingga kini. Beliau mendapat pendidikan awal di Maahad Al-Muhammadi di Kelantan.

³ Beliau mendapat pendidikan awal di pengajian Maahad Muhammadi, Kelantan dan menyambung pengajiannya ke Mesir. Dikenali dengan sifat pendakwah yang tegas dan tidak puas menuntut ilmu.

⁴ Nama sebenar beliau ialah Abdul Wahid bin Othman bin Ningkal dan berketurunan Kerinci, Sumatera. Beliau dilahirkan pada 1910 di Kampung Paya Rumput Jaya Sungai Udang Melaka. Ayahnda dan bonda beliau bernama Othman bin Ningkal dan Siti binti Haji Yusuf. Datuknya berhijrah dari Kerinci ke Melaka pada abad ke-19. Merupakan anak sulung daripada lapan adik beradik iaitu Muslim, Abdul Majid, Abdul Mutalib, Zainab, Hasnah dan Yah. Beliau meninggal dunia pada 3hb Oktober 1990 pada pukul 2.00 pagi pada usia 80 tahun akibat menghidap sakit dalam perut. Dikebumikan di Batu 16 Solok Duku, Masjid Tanah, Melaka berhampiran dengan pusara sahabatnya dan merupakan anak muridnya juga iaitu Tuan Guru Haji Yaakub.

Pihak PBQ juga mengambil inisiatif membina akaun laman sesawang seperti "Facebook" mempunyai sebanyak 36,729 pengikut dan "Twitter" sebanyak 4,321 pengikut untuk memudahkan masyarakat menerima maklumat mengenai hal-hal pengajian dan program yang dianjurkan oleh pihak pondok⁵. PBQ merupakan antara pondok yang sangat aktif dalam laman sesawang atau media sosial berbanding dengan pondok-pondok yang lain di negeri Melaka. Hal ini berdasarkan kepada pemerhatian pengkaji terhadap laman sosial yang sering dikemaskini dengan berita terbaru dan program-program atau kuliah yang dianjurkan di laman sosial. Usaha seperti ini memudahkan lagi masyarakat awam mendapat informasi berkaitan keagamaan yang dianjurkan oleh pihak PBQ.

Penelitian terhadap perkembangan PBQ perlu dilihat dari sudut sejarahnya tersendiri. Perkembangannya menjadikan PBQ mempunyai nilai keistimewaan dan nilai instrumental yang tersendiri. Perubahan dari masa ke semasa menjadikan PBQ ini sebuah tempat tarikan dan tumpuan masyarakat sekeliling dalam mendalami ilmu Islam. PBQ sangat terkenal dengan kepentingan adab terhadap guru. Hafiz Paizull (2021). Peranan institusi pondok ini banyak menyumbangkan kepada pendidikan bukan sahaja kepada para pelajar bahkan kepada masyarakat dalam memperkayakan lagi ilmu dalam kehidupan seharian mereka. Hasil usaha yang diberikan oleh pihak institusi pondok mendapat tempat dihati masyarakat sekeliling apabila dilihat mendapat sambutan yang menggalakan daripada orang awam tidak kira muda mahupun tua. Bilangan pengujung semakin bertambah dari masa ke semasa.

Sebagaimana yang telah dijelaskan sebelum ini, institusi pondok banyak melahirkan para ulama serta cendekiawan yang sangat masyhur dengan sifat keluhuran akhlak yang tinggi. Justeru itu, kajian ini dilakukan adalah untuk memberikan perspektif yang lebih segar dan menyeluruh dalam memartabatkan lagi institusi pondok dalam menyampaikan dakwah sekali gus mewujudkan satu rumpun kemasyarakatan yang harmoni pada masa akan datang. Maka, daripada dapatan kajian ini juga dapat memberikan satu sumbangan besar dalam pembentukan modal insan yang lebih cemerlang di masa hadapan seiring dengan Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (2013-2025) dan juga Falsafah Pendidikan Islam dalam Akta Pendidikan Malaysia 1996.

TINJAUAN LITERATUR

Berdasarkan kepada penelitian kajian lepas mengenai institusi pengajian pondok di Malaysia, kajian terhadap pondok di Melaka masih lagi kurang dijalankan secara ilmiah. Namun, ada beberapa kajian penulisan yang boleh dikatakan hampir sama untuk dibincangkan mengenai sumbangan dan peranan institusi pengajian pondok dalam dakwah Islam di Melaka.

Penulisan artikel daripada Azmi Budin dan Mohamad Nazli Omar (2018), yang bertajuk "Sumbangan Mualim Haji Wahid Dalam Bidang Dakwah di Melaka". Hasil penelitian mendapati bahawa penulisan ini memfokuskan terhadap perjuangan dakwah seorang tokoh terkenal iaitu Mualim Haji Wahid dalam menyampaikan dakwah di Melaka. Sumbangan beliau juga banyak dicurahkan antaranya pusat pengajian, sumbangan dalam penulisan kitab, dan peranan sebagai penyampai ilmu. Walaubagaimanapun, skop perbincangan hanya tertumpu kepada sumbangan dan peranan tokoh dan amat sedikit membincangkan peranan dan sumbangan PBQ dalam keberlangsungan dakwah di Melaka.

Selain itu, kajian yang dilakukan oleh Abd. Aziz (2016), kajian yang bertajuk "Persepsi Pelajar Terhadap Program Pembentukan Akhlak: Kajian di Madrasah an Nuriah Diniyah Sungai Udang Melaka". Hasil rumusan yang didapati menunjukkan kajian ini lebih kepada analisis program pembentukan akhlak pelajar di sekolah tersebut. Program-program yang di anjurkan Madrasah dapat memberi sedikit sebanyak pembentukan akhlak yang sempurna kepada para pelajar. Peranan guru atau pengajar juga menjadikan salah satu faktor dalam bentukan akhlak

⁵ <https://www.facebook.com/Baitulqurrok/> , <https://twitter.com/baitulqurro> (Capaian pada 27.12.2020).

seorang pelajar. Namun, penyelidikan ini hanya tertumpu kepada proses pembentukan akhlak pelajar dan hanya memfokuskan kepada Madrasah an Nuriah sahaja tanpa melibatkan sumbangan dan peranan PBQ terhadap dakwah di Melaka. Kajian seterusnya yang ditulis oleh Khairul Azhar Meerangani (2020) yang bertajuk "Sumbangan Madrasah Pulau Besar Terhadap Perkembangan Islam di Melaka". Hasil perbincangan menunjukkan bahawa penyebaran dakwah Islam di bumi Melaka sedikit sebanyak memberi sumbangan kepada masyarakat setempat sejak awal kehadiran Islam di Tanah Melayu. Madrasah sebagai tempat pusat tumpuan pengajian bersistematik yang menyatukan ummah Islam di segenap pelusuk kepulauan Melayu. Menjadi tempat penyucian jiwa daripada kepercayaan yang tidak benar dan melatih para pendakwah yang hebat dalam menyambung dan memperluaskan lagi ajaran Islam. Walaubagaimanapun, kajian ini hanya lebih memfokuskan sumbangan dakwah Madrasah Pulau besar di Melaka tanpa membincangkan mengenai sumbangan dan peranan PBQ terhadap dakwah Islam.

Selain itu, penulisan yang bertajuk "Analisis Aktiviti Pengajian Keagamaan di institusi Masjid-Masjid Negeri Melaka" oleh Mohd Najib Norani & Wahyu Hidayat Abdullah (2020). Perbincangan ini menunjukkan aktiviti-aktiviti yang dijalankan sepanjang tahun di masjid sekitar negeri Melaka. Masjid yang merupakan juga pada asalnya antara tempat institusi penyebaran agama Islam yang terawal ketika pertapakkan Islam di Tanah Melayu sebelum tertubuhnya sekolah Islam pada masa kini masih memainkan peranan dalam aktiviti dakwah dan pengajian Islam. Panggilan guru takmir yang menjadi salah nama yang bertanggungjawab dalam memberi dan berkongsi ilmu tentang Islam kepada masyarakat setempat. Pengisian dan penyampaian melalui kitab-kitab, pengajian al-Quran dan hadis, serta tazkirah mengikut peristiwa penting yang berlaku dalam Islam seperti Isra' dan Mikraj, Maulid Rasul, bulan Ramadhan, dan banyak lagi. Namun skop perbincangan ini hanya memfokuskan kepada intitusi masjid tanpa membahaskan mengenai institusi pondok terhadap dakwah di Melaka secara jelas.

Penulisan yang dinyatakan oleh Masyhurah Mohamad Rawi et al. (2015), yang bertajuk "Institusi Pondok dalam Sistem Pendidikan Islam di Malaysia". Penulisan ini menjelaskan tentang sumbangan institusi pondok di Malaysia yang di mana ia banyak memberi kesan yang menyeluruh terhadap perkembangan sistem pendidikan Islam yang lebih awal wujud di Malaysia. Institusi ini juga banyak melahirkan ramai tokoh-tokoh ulama yang disegani dan banyak memberi sumbangan dalam bidang kepakaran yang tersendiri. Banyak lagi yang diperbahaskan mengenai sumbangan institusi pondok antaranya adalah dari segi bidang sosial kemasyarakatan seperti pengurusan jenazah, majlis tahlilan, mengimamkan solat jumaat dan tarawih dan pelbagai lagi kegiatan lain. Walaubagaimanapun, skop perbincangan ini bersifat umum, tanpa menyentuh secara khusus mengenai peranan dan sumbangan dakwah PBQ di negeri Melaka. Tambahan lagi, Nurzatil Ismah Azizan et al. (2021), jurnal yang bertajuk "Metod Pengajian Tafsir al-Quran Institusi Pondok di Malaysia". Kajian ini menerangkan secara khusus tentang cara atau kaedah yang digunakan dalam pembelajaran al-Quran di pondok. Hal ini kerana kaedah yang dinyatakan sering digunapakai dan sangat sinonim dengan persekitaran pengajian di pondok. Namun begitu, penulisan ini hanya menerangkan tentang kaedah pembelajaran al-Quran di pondok tanpa menyentuh sumbangannya institusi PBQ dalam kelangsungan dakwah di Melaka.

Manakala terdapat juga penulisan oleh Hamdan Aziz et al. (2018), yang bertajuk "Kelangsungan Sistem Pengajian Pondok Tradisional di Terengganu". Skop perbincangan mengenai tiga pondok terpilih di negeri Terengganu. Perbahasan keberlangsungan sistem pendidikan pondok tradisional masih lagi berterusan disebabkan beberapa faktor antaranya perkhidmatan yang diberikan, kemuliaan insaniah, dan penerimaan ilmu yang diperlukan. Persekitaran pembelajaran dan kehidupan dalam pondok yang diterapkan memberikan keeratan hubungan diantara pengajar dan pelajar. Sistem pembelajaran pondok secara tradisional menjadikan pelbagai nilai yang boleh dicerapi. Kewujudan nilai tradisi pembelajaran yang

mementingkan ilmu dan kesedaran terhadap ilmu yang di aplikasikan menjadikan satu faktor pendesak kepada percambahan kewujudan pengajian pondok tradisional. Walaubagaimanapun, skop perbincangan ini hanya memfokuskan kepada sistem pembelajaran tanpa menyentuh mengenai sumbangan PBQ terhadap keberlangsungan dakwah di Melaka secara jelas.

Penulisan artikel daripada Ahmad Zulfiqar Shah Abdul Hadi & Fathiyah Burhanudin (2020), yang bertajuk "Perlaksanaan Sistem Pengajian Pondok di Madrasah al-Hidayah al-Hukmiyah, Pondok Pida Tiga, Jitra, Kedah". Hasil penelitian daripada perbincangan yang dilakukan mendapati bahawa kajian ini memfokuskan kepada keberlangsungan sistem pengajian, kurikulum, dan aktiviti yang dijalankan oleh pondok tersebut yang melalui fasa berbeza dalam sejarah pencapaiannya. Sumbangannya dalam mendidik para pelajar dalam pembentukan akhlak menjadikan institusi pondok ini sangat diperlukan. Walaubagaimanapun, skop perbincangan hanya tertumpu kepada pondok dikawasan negeri Kedah dan sumbangan institusi pondok kepada dakwah Islam tidak dibincangkan secara jelas.

Artikel bertajuk "Sumbangan Syeikh Abdul Malik bin Abdullah dan keturunannya dalam pengajian pondok di Terengganu dan Kelantan" oleh Zurita Mohd Yusoff et al. (2019). Penulisan yang membincangkan mengenai sumbangan tokoh terhadap pengajian pondok di negeri Terengganu dan Kelantan untuk diperkenalkan kepada masyarakat terhadap hasil usaha beliau dalam membangunkan dan mengembangkan Institusi pondok melalui pembelajaran pengajian Islam. Namun skop perbincangan hanya memfokuskan kepada sumbangan tokoh tanpa dilihat dari sudut peranan dan sumbangan pondok secara terperinci. Seterusnya Penulisan daripada Siti Saniah Abu Bakar et al. (2019), bertajuk "Kaedah pengajaran di institusi pengajian pondok". Skop perbincangan mengenai kaedah pengajaran tradisional di institusi pondok di Kedah menggunakan kaedah talaqqi, tafaqquh, itqan, mujadalah, dan munazoroh. Tidak dinafikan kaedah-kaedah tradisional yang sering digunakan sebagai medium pembelajaran masih sangat relevan untuk digunakan pada masa kini. Walaubagaimanapun, skop perbincangan hanya memfokuskan kepada kaedah pembelajaran tanpa membincangkan sumbangan pondok kepada dakwah Islam secara jelas.

Pada hemat pengkaji, berdasarkan daripada tinjauan lepas, kajian mengenai sumbangan dan peranan PBQ kepada dakwah Islam di Melaka sangat kurang di jalankan oleh mana-mana pengkaji berbanding dengan institusi penyebaran dakwah yang lain di Melaka.

Peranan dan Sumbangan Dakwah PBQ

PBQ merupakan institusi yang banyak menyumbangkan dakwah Islam melalui pelbagai kaedah dan medium. Arus pemodenan masa kini tidak menghalang sistem tradisi pondok ini terus berkembang dari masa ke semasa. Bahkan dengan kemodenan ini menjadi salah satu strategi tambahan kepada tarikkan dakwah kepada masyarakat khususnya di sekitar negeri Melaka. Maka secara tidak langsung penubuhan PBQ ini sedikit sebanyak dapat membantu memberi sumbangan yang signifikan kepada perluasan dakwah Islam di Melaka. Justeru itu, sumbangan ini dapat melahirkan bukan sahaja pelajar bahkan masyarakat yang berakhlak mulia dan ketekunan terhadap ilmu agama Islam.

1. Pusat pengajian Islam

Menurut Masyhurah Mohamad Rawi et al. (2015), menyatakan bahawa sistem pembelajaran institusi pondok dapat dikuasai oleh pelajar walaupun silibus pembelajaran yang diajar sangat tinggi. Ini menunjukkan cara pembelajaran yang ditunjukkan berkesan walaupun ia bersifat konservatif. Pengajar pondok dalam menyampaikan ilmu bukan sekadar sebagai mualim malah berperanan sebagai murabbi kepada para pelajar.

PBQ memberikan sumbangan pengajian dalam bidang ilmu agama Islam kepada para pelajar yang berdaftar. Hanya yuran RM 200 sahaja dikenakan bagi yang berdaftar selainnya ditanggung sepenuhnya oleh pihak PBQ dan ada juga sumbangan daripada pihak luar. Hal ini memberikan peluang kepada para pelajar yang kurang berkemampuan untuk berhak menimba

ilmu di sini. Selain itu, Bukan sahaja pengajian dalam bidang agama Islam sahaja yang ditawarkan bahkan PBQ turut memberi pendedahan dalam penerapan ilmu akademik sama seiring dengan pengajian sekolah harian biasa. Para pengajar yang bertanggungjawab dalam bidang akademik rata-ratanya dari guru sekolah yang berdekatan dengan pondok. Mereka semua mengajar tanpa mengambil sebarang imbuhan atau upah. Fida'iy Md Ali (2018).

Pihak PBQ menyusun sistem berjadual seharian pelajar secara bersistematik bagi membantu dan memudahkan para pelajar mengikut peraturan dan masa yang telah ditetapkan dalam seharian mereka. Waktu pengajian yang dirangka terbahagi kepada tiga bahagian iaitu bermula dengan pagi seawal sebelum subuh sehingga sebelum pertengahan malam. Pada waktu pagi para pelajar menjalankan pembelajaran berkonsepkan hafalan dan tasmik melalui kaedah talaqqi. Seterusnya disambung dengan pembelajaran mengikut mata pelajaran yang telah ditetapkan bagi para pelajar sehingga sebelah petang diselang dengan rehat dan waktu solat. Pada sebelah malam pula, pondok ini lebih kepada proses dan ibadah berbentuk penyucian hati. Pondok ini juga mengikut sistem pembelajaran tradisional terdahulu dengan menggunakan kitab-kitab daripada kitab-kitab turath atau kitab-kitab kuning.

Pengajian yang dijalankan di PBQ bagi para pelajar tetap termasuklah dengan ilmu akidah, fiqh, syariah, balaghah, sirah, tafsir, tauhid, nahu, sorof, hadis, al-Quran, tajwid, tasawuf, sejarah Islam, dan bahasa arab. Juhaidi Yean (2018). PBQ juga menetapkan sistem sukatan mata pelajaran bagi para pelajar yang baharu seperti kitab *Risalah Tauhid*, *Safinatun Najah*, dan *Muhyatul Musolli*, *Matan Abi Syuja'*, *Riadu as-Solihin*, *Nahu*, *Sorof*, fiqh, dan tasawuf, sebagai salah satu tradisi mereka perlu menghafal dan *tasmik* semula kepada guru mereka. Fida'iy Md Ali (2018).

Perjuangan dan sumbangan PBQ terhadap pembelajaran para pelajar tidak terhenti sekadar menimba ilmu di pusat PBQ sahaja malah pihak pondok memberi peluang kepada para pelajar untuk melanjutkan pelajaran mereka ke peringkat yang lebih tinggi dan jauh dari kampung halaman mereka. Pihak PBQ melaksanakan satu kerangka sistem ujian dalam pembelajaran bagi pelajar yang cemerlang untuk melanjutkan pelajarannya dengan dinilai terlebih dahulu oleh mudir pondok setelah itu pelajar akan dihantar ke universiti timur tengah seperti Yaman dan Mesir. Para pelajar akan mempelajari lebih mendalam lagi ilmu Islam dengan ulama yang hebat dan tersohor. Sekiranya, para pelajar kurang bernasib baik mereka akan menyambung pengajian mereka di institusi pengajian tinggi dalam Malaysia. Fida'iy Md Ali (2018).

Tambahan lagi, PBQ menjadi tarikan para pelajar luar dan dalam negeri Melaka untuk menghadiri pengajian seperti aqidah, tasawuf, fiqh, bahasa arab, tafsir dan hadis setibanya musim cuti semester universiti. bukan sekadar mahasiswa di dalam Malaysia sahaja malah mahasiswa di luar negara juga turut melibatkan diri dalam program daurah ini. Adakalanya setiap program daurah bukan sekadar dijalankan di PBQ sahaja bahkan ada dibuat di kampus univerti masing-masing. hal ini, secara tidak langsung dapat mengumpulkan para pelajar dari latarbelakang pengajian yang berbeza bukan sahaja dalam bidang Islam bahkan dalam bidang dan pengkhususan lain. Hafiz Paizull et al. (2021).

Pihak PBQ menjalankan program daurah bagi para pelajar universiti dengan menggunakan kitab-kitab yang kecil bagi memfokuskan dan menghabiskan dalam tempoh dua minggu. Fida'iy Md Ali (2018). Antara daurah yang sering kali dianjurkan oleh pihak PBQ adalah kubra tarbawi, musim panas (DAMSAS), pengajian kitab, Rabi', hijrah, mahasiswa peringkat kebangsaan, dan musim cuti. Kebanyakan kitab yang disyorkan adalah berkaitan tentang adab ketika belajar dan adab ketika berguru. Fida'iy Md Ali (2018). Antara kitab yang digunakan dalam setiap daurah iaitu *Risalah Tauhid*, *Kitab Usuluddin*, *Risalah al-Tanbih*, *Adab Sulukil Murid*, *Safinatun Najah*, *Risalah Jami'ah*, *Matan Abi Syuja'*, *Muhyatul Musolli*, *Nahu*, *Sorof*, *Tafsir Nur al-Ihsan*, *Riadu as-Solihin*. Menurut Hafiz Paizull et al. (2021), menyatakan bahawa pada tahun 2019, kehadiran para pelajar dalam dan luar negeri Melaka yang menghadiri program yang dianjurkan PBQ ini seramai 250 peserta. Setiap program daurah cuti semester

atau penggal universiti rata-ratanya didominasi oleh mahasiswa universiti. Ku Azizah Ku Hamid (2021).

Daurah DAMSAS merupakan program anjuran PBQ yang sering dilakukan pada setiap tahun sehingga jumlah peserta mencecah sehingga 400 orang dari pelbagai institusi termasuk timur tengah seperti mahasiswa universiti Mesir, Syria, dan Jordan. Hafiz Paizull (2021). Kewujudan program ini merupakan salah satu inisiatif mahasiswa sendiri yang menimba ilmu di luar negara untuk mengisi masa terluang apabila cuti musim panas bermula. Ahmad Muhaimin Ahmad Sarafuddin (2021). PBQ sangat mengalu-alukan anjuran program seperti ini bertujuan untuk mengharmonikan pengajian moden di universiti dengan menggunkan kaedah pengajian turath. Program seperti ini juga menjadikan satu harapan agar setiap mahasiswa meletakkan usaha dalam menguasai kemahiran ilmu dengan manhaj dan disiplin yang betul walaupun ia terlibat dengan kegiatan aktiviti aktivisme di kampus masing-masing. Husna Najihah Zamalilaily (2021).

Pengajaran dan pembelajaran yang bersifat intensif ini dapat membantu para pelajar dalam memahami teras perbincangan ilmu Islam secara medium keatas huraian daripada pengajar. Program ini juga memberikan para pelajar mendapat pentarbiahan daripada alim ulama masyhur yang berkunjung di PBQ. Hafiz Paizull et al. (2021).

2. Pusat kegiatan keagamaan masyarakat dan sosial

PBQ banyak memberikan sumbangan dalam bidang pengajian agama iaitu sebagai alternatif pembelajaran kepada penduduk setempat. Para pelajar bukan sahaja menjalankan peranan utama sebagai penuntut ilmu malah turut menjalankan aktiviti yang berbentuk kemasyarakatan. PBQ akan mengadakan majlis keagamaan untuk masyarakat seperti majlis bacaan Yassin dan tahlil, majlis peristiwa penting dalam Islam sambutan maulidur Rasul dengan iringan qasidah, program besar seperti qimullail perdana dalam bulan Ramadhan bersama masyarakat penduduk setempat, program kuliah magrib, kuliah subuh, pengajian kitab, pengajian feqah, program maulid akhbar, ceramah nuzul al-Quran, munajat perdana, wacana ilmiah, majlis khatam, pengajian al-Quran dan hadis, solat tarawih, pengajian bahasa arab, program istimewa bagi muslimat dan banyak lagi. Program-program ini dianjurkan bagi mengisi masa dengan menimba ilmu untuk masyarakat setempat di negeri Melaka.

Menurut Najib Md Norani et al. (2020), menyatakan bahawa program-program yang sering menjadi perhatian masyarakat Islam khususnya di melaka adalah program seperti ceramah agama dan kuliah atau tazkirah. PBQ turut menyediakan pengisian program-program yang bermanfaat seperti kuliah dhuha pada hari sabtu setiap minggu, program besar seperti ceramah atau tazkirah peristiwa Islam seperti israk dan mikraj, ceramah bulan Ramadhan, awal muharram, dan pelbagai lagi peristiwa-peristiwa Islam. Fida'iy Md Ali (2018).

PBQ juga mengadakan usaha program pembelajaran secara dua hala seperti pengajian dan soal jawab kepada masyarakat. Hal ini, menjadikan tarikan masyarakat untuk berminat dan bersungguh-sungguh dalam memahami bidang ilmu agama. Program-program seperti jemputan penceramah terkenal seperti Ustaz Azhar Idrus⁶ (UAI) yang mempunyai pengaruh dan pengikut yang besar, Syeikh Nuruddin Maubu al-Makki al-Banjari⁷, Baba Ismail

⁶ Beliau dilahirkan di Kampung Ladang , Kuala Terengganu pada 12 Febuari 1962. Mendapat pendidikan awal di SR Hj. Mohd. Sharif Alor Setar, Kedah. Kini beliau merupakan pendakwah bebas dan namanya dikenali ramai melalui pengajian beliau di Terengganu dan di lama 'You Tube'.

⁷ Nama penuh Syeikh Muhammad Nuruddin bin Haji Marbu bin Abdullah Thayyib. Dilahirkan pada 1 september 1960 di sebuah desa bernama Harus, Amuntai, Indonesia. Pada tahun 1974, beliau mendapat pendidikan di pondok Pesantren Normal Islam dan pada tahun yang sama beliau dan keluarga berhijrah ke Mekah dan meneruskan pengajian di Madrasah Sawlatiyah. Seterusnya melanjutkan pelajaran di Universiti al-Azhar pada tahun 1983. Pada tahun 2004, beliau menubuhkan Maahad an-Nur di Janda Baik, Pahang. Semenjak tahun 1991, beliau banyak menghasilkan karangan dan mentahkik kitab-kitab muktabar lebih kurang 50 buah.

Sepanjang al-Fatoni⁸ dan juga beberapa ulama lain yang terkenal dengan sifat adab dan akhlak yang tinggi. Hal yang sedemikian dapat membantu masyarakat mengambil peluang untuk menimba ilmu dan menanyakan permasalahan berkaitan hukum hakam kehidupan seharian mereka. Fida'iy Md Ali (2018).

Selain itu, usaha PBQ dalam menyampaikan ilmu dan pengajaran tidak terhenti setakat di tempat pengajian pondok sahaja malah ia diteruskan melalui platform media sosial seperti perkongsian ilmu al-Quran dan hadis di laman sosial "facebook"⁹, "twitter"¹⁰, dan sebagainya kepada masyarakat. Keberadaan media sosial juga dapat membantu perhubungan tanpa sempadan antara pihak PBQ dengan masyarakat. Lebih-lebih lagi dunia sekarang ini dilanda pandemik covid-19, perintah kerajaan untuk mengadakan majlis atau program keagamaan perlu ditangguhkan bagi membasmi wabak terus merebak. Perkongsian ceramah, tazkirah dan pengajian kitab PBQ secara atas talian dan secara langsung menjadikan masyarakat mudah untuk menimba ilmu biarpun tanpa bersemuka.

Aktiviti anjuran PBQ ini menjadikan pembuktian institusi pondok dapat mengeratkan hubungan kasih mesra dan silaturahim antara masyarakat setempat tanpa mengira usia, baik atau buruk, bertemu dan berkumpul atas satu nama Islam. Menurut Masyhura Mohamad Rawi et al. (2015) hal yang sedemikian dapat membina hubungan simbiosis atau hubungan saling memerlukan antara masyarakat dengan pihak pondok. Selain itu, ia juga mendapat solidariti masyarakat setempat dan juga masyarakat luar terhadap gambaran sikap toleransi yang dipamerkan pihak pondok dan kehadiran penduduk dalam dan luar kawasan. Aktiviti pengajian pondok bermula dari sebuah surau kemudian berkembang menjadi sebuah lembaga masyarakat dalam menjalankan tugas yang dominan. Masyhura Mohamad Rawi et al. (2015). Hal yang sedemikian menunjukkan keberadaan institusi pondok tidak lekang daripada tanggungjawab sosial. Juhaidi Yean (2017).

3. Pusat pentarbiah insan, rohani dan ibadah

Bersesuaian dengan peranan pondok yang dikaitkan dengan ilmu tasawuf kepada para pelajar dengan pendedahan dalam memahami keperibadian Islam dalam jiwa mereka serta akhlak dan adab memberikan kesan yang positif dalam melahirkan para pelajar yang berkeperibadian mulia. Masyhura mohamad Rawi et al. (2015).

Selain pembelajaran dan pengajaran yang diterapkan dalam diri para pelajar yang membantu dalam membentuk akhlak, PBQ juga menjadikan penyucian jiwa atau tazkiyatun nafs sebagai perkara kewajipan dalam menuntut ilmu. Mudir PBQ sangat menekankan dan menitik beratkan pengaplikasian adab dalam kehidupan kepada para pelajar. Amalan yang sering diajarkan sewaktu program atau kelas pengajaran dijalankan antaranya amalan kebersihan sebelum beribadah, bacaan wirid, dan zikir seharian, bacaan tadarus al-Quran, amalan khidmat kepada guru tanpa balasan, makan secara berjemaah, menjaga adab-adab dalam majlis ilmu, menerapkan nilai kesederhanaan serta selalu bersyukur, dan pelbagai lagi. Hafiz Paizull (2021). Para pelajar juga di didik dengan sifat berdikari dan pembersih dalam diri masing-masing. PBQ menyusun jadual para pelajar dengan menetapkan waktu mereka bergotong-royong pada setiap hujung minggu bagi menjaga kebersihan kawasan pondok. Fida'iy Md Ali (2018). Selain itu, pondok ini menetapkan dan melarang bagi para pelajar untuk tidak berjemaah setiap kali solat fardhu lima waktu dilaksanakan. Selepas solat magrib para pelajar diajarkan dengan wirid *al-*

⁸ Nama penuh Ismail bin Omar dan lebih dikenali sebagai Baba Ismail Sepanjang iaitu panggilan bagi seorang Tuan Guru. Dilahirkan di Dusun Panjang daerah Penarik, Patani. anak sulung daripada tiga adik-beradik. Pendidikan awal di SR Kampung Dusun Panjang dan kemudian menyambung pengajian di pondok berdekatan. Berkahwin dengan Hajah Sabariah binti Tuan Guru Haji Abdul Aziz (pengarang *Kitab Misbahul Munir*) pada umur 29 tahun dan dikurniakan lima orang anak. Sekembali beliau dari menuntut ilmu di Mesir, beliau menubuhkan pengajian pondok pada tahun 1993. Kini rutin harian beliau dipenuhi dengan mengajar agama.

⁹ <https://www.facebook.com/Baitulqurrok/>

¹⁰ <https://twitter.com/baitulqurro>

*Sakran*¹¹ yang sangat berkesan bagi memperbaiki dalaman rohani. Melalui wirid ini dapat memaksa para pelajar mentarbiah diri supaya sering kali menjaga niat sepanjang beramal. Hafiz Paizull (2021). Tambahan lagi, para pelajar didik dengan ibadah bangun malam untuk melakukan *qiamullail* sebagai rutin harian. Nur Hanis Fatini Salimi (2021).

4. Usaha dakwah mudir PBQ

Pengajian dan penubuhan PBQ ini turut dipelopori dari kalangan ulama yang terkenal di negeri Melaka seperti Kiyai Haji Abdul Rahman pengasas pondok pertama di Melaka pondok Paya Rumpot Rumbia dan mualim Haji Abdul Wahid seorang ulama yang sangat bertanggungjawab dalam menyebarkan risalah Islam. Kedua-dua mereka bukan sahaja menyumbangkan pendidikan kepada masyarakat, mengarang kitab, malah mereka turut memainkan peranan penting dalam menyebarkan dakwah Islam khususnya di negeri Melaka. Begitu juga hasil usaha sumbangan mudir PBQ Tuan Guru Zulkifli yang mempunyai talian rapat dengan kedua tokoh alim ini kepada dakwah Islam khususnya di Melaka bak kata pepatah "ke mana tumpahnya kuah, kalau tidak ke nasi".

Sumbangan dalam menyampaikan ceramah dan kuliah

Tuan Guru Zulkifli bukan sahaja pengasuh di PBQ malah merupakan seorang pengajar yang mengajar pengajian tasawuf dan akidah serta pengajian kitab tafsir: *Nurul Ehsan*, pengajian hadis (*Tajzib Athraaful Hadith*) dan ceramah ancaman sekularisme. Antara kitab yang digunapakai dalam pengajian di PBQ adalah *Risalah Tauhid*, *Kitab Usuluddin*, *Risalah al-Tanbih*, *Adab Sulukil Murid*, *Kharidah al-Bahiyah*, *Safinatun Najah*, *Tazkirul Abna'*, *Manakib*, *Munyatul Musolli*, dan kitab sifat 20. Kuliah beliau tidak terhenti sekadar di PBQ sahaja malah beliau juga bergerak aktif dalam menyampaikan dakwah di luar Melaka seperti mendapat jempunan sebagai pembentang di institusi awam seperti Universiti Malaya (UM), Universiti Sains Islam Malaysia (USIM), Universiti Zainal Abidin (UniSZA), dan banyak lagi.

Kesungguhan dakwah beliau dalam memberi kesedaran dalam bidang ilmu telah mendapat tempat dalam kalangan mahasiswa. Minat dalam membicarakan isu ideologi (Azmil Zainal, 2020) dan falsafah menjadikan beliau pakar dalam bidang aqidah dan falsafah. Ku Azizah Ku Hamid (2021). Kepakaran beliau dalam bidang akidah dan pemikiran juga telah dipraktikkan oleh beberapa orang sarjana. Hafiz Paizull et al. (2021).

Politik

Tuan guru Zulkifli seorang yang sangat aktif menyampaikan dakwah Islam dalam bidang politik. Selain jawatan sebagai mudir beliau juga pernah memegang jawatan ketua dewan ulama PAS negeri Melaka, timbalan pesuruhjaya 3 PAS negeri Melaka, ahli jawatan kuasa dewan ulama PAS di peringkat PAS pusat, memimpin dewan ulama PAS negeri Melaka pada tahun 2006, (Ibnu Rahim, 2018) dan beliau dilantik menjadi ahli majlis fatwa negeri Melaka pada tahun 2020. Kamil Saufee (2020). Beliau juga turut diberi kepercayaan memegang jawatan pengerusi lajnah khas sekolah-sekolah pondok majlis pendidikan PAS pada peringkat kebangsaan. Ibnu Rahim (2018). Beliau juga sering kali memperingatkan kepada masyarakat mengenai kefarduan dalam mencintai *ahl al-Bayt* dan kefarduan menyertai jihad *siyasi* dalam kancah politik. Azmil Zainal (2020). Hasil pemikiran, cita-cita, minda dan wawasan beliau yang sangat tinggi dan luar biasa sering kali menjadi kata putus dalam setiap perbincangan dalam kalangan pemimpin politik Melaka. Bakri Jamaluddin (2020).

Sifat merendah diri dalam menuntut ilmu dihadapan ulama (Azmil Zainal, 2020) menjadikan beliau sangat menitik beratkan disiplin terhadap ilmu. Beliau juga sering kali dan gigih menjadi teladan melalui rutin pengajian talaqqi dan muzakarah. Azmil Zainal (2020). Beliau juga turut menasihati dan memperingati mahasiswa sewaktu pengajian beliau di Mesir untuk mengikhlaskan niat sepanjang menimba ilmu supaya mempunyai sahsiah penimba ilmu

¹¹ Al-Sakran ialah bacaan-bacaan yang membentengkan diri daripada sebarang ancaman dan hasutan syaitan serta perkara-perkara berkaitan duniawi. Selain itu, melindungi diri daripada godaan hawa nafsu yang merugikan.

yang hakiki. Afiq Faiz Subri (2021). Beliau sangat mementingkan manhaj dalam pengajaran ilmu (Alif Najmi Kamel, 2021) dan juga cukup tegas dalam mendidik serta sangat menitik beratkan soal adab dan akhlak seorang hamba dan pelajar. Aliyah Faqihah Zainuddin (2021).

Hasil usaha yang ditunjukkan beliau menjadikan beliau sebagai contoh teladan kepada masyarakat serta para pemimpin pada masa kini. Melalui keperibadian beliau dapat sedikit sebanyak membantu dalam usaha dakwah Islam yang berterusan kerana kepercayaan masyarakat terhadap diri beliau yang sangat tinggi. Hampir setiap hari beliau disibukkan dengan jemputan-jemputan dari pelbagai pihak seperti sekolah, masjid, surau, kampus universiti dan pelbagai lagi untuk diberikan tanggungjawab dalam menjalankan kewajipan sebagai seorang pendakwah.

Sumbangan kitab dan risalah

Mengarang dan menulis kitab adalah salah satu strategi untuk menyebarkan dan memperluaskan dakwah Islam dan sangat dititik beratkan oleh beliau. Beliau turut menyusun beberapa buah buku antaranya risalah arab yang bertajuk *Attanbih 'Anid Dholal, Risalah al-Tanbih li man Arad Dha al-Jalal*, kitab risalah "Peringatan Yang Baik Buat Para Pengikat (Penggerak Dakwah) Dalam Perintah Dakwah Kepada Allah". Afiq Faiz Sabri (2021). Beliau turut mengarang buku bahasa arab antaranya *Risalah Attahridh ala al-jihad, Mauizah al-Hasanah* dan *Risalah Tazkiratul al-Abna'*. Ibnu Rahim (2018). Beliau juga turut menulis kajian mengenai sekularisme yang bertajuk "Ancaman Bahaya Sekularisme" Ibnu Rahim (2018). Sumbangan penulisan beliau mengenai kajian terhadap sekularisme menjadi topik perbincangan dan hala tuju dalam berdepan dengan serangan ideologi masa kini. Hafiz Paizull et al. (2021).

Menurut hemat pengkaji beliau mempunyai impian dan cita-cita dalam melahirkan ulama produk negeri Melaka seramai mungkin. Perjuangan dakwah beliau yang tidak kenal penat lelah menjadikan perjuangan dakwah dan perkembangan Islam di Melaka sudah mula dirasai, buktinya dengan pertambahan institusi pengajian Islam dan perkembangan kemajuan pengajian PBQ mendapat sambutan yang mengalakkan dari masyarakat ramai khususnya di Melaka. Beliau juga mengharapkan dengan terlahirnya lapisan generasi para ulama dan pencinta ilmu dapat menjadikan transformasi kepada lanskap aktiviti ilmu dan penyebaran yang agresif dan bersungguh-sungguh di negeri Melaka ini sebagaimana kedudukannya sebelum penjajahan pada tahun 1511.

KESIMPULAN

Secara keseluruhannya dapatlah disimpulkan bahawa, peranan dan sumbangan PBQ terhadap pembangunan Islam menjadikan kelangsungan dakwah terus berkembang pesat kepada masyarakat khususnya di negeri Melaka sejak awal penubuhannya lagi. Kajian mendapati terdapat empat sumbangan PBQ iaitu pusat pengajian Islam, pusat kegiatan keagamaan masyarakat dan sosial, pusat pentarbiah insan, rohani serta ibadah, dan usaha dakwah mudir PBQ. Sokongan dan galakkan masyarakat serta kehadiran ulama terkemuka menjadikan PBQ ini masih segar dan kekal berperanan dalam menyumbang dakwah Islam di Melaka. Keteguhan tradisi PBQ ini dengan manhaj akidah yang dibawa berupaya melahirkan lapisan generasi ulama yang tersohor serta menerpa nama di persada dunia.

Justeru, kajian lanjut akan dijalankan bagi mengenalpasti peranan PBQ terhadap perkembangan Islam. Kajian ini diharapkan sedikit sebanyak dapat mendedahkan kepada masyarakat umum mengenai usaha yang dilakukan terhadap dakwah Islam serta dapat mengubah persepsi sesetengah masyarakat yang memandang negatif terhadap institusi pondok di Malaysia pada masa kini. Selain itu, kajian ini juga dapat membantu menyebarkan syiar Islam di Melaka Khususnya dan seluruh Malaysia umumnya pada masa akan datang.

RUJUKAN

- Abd. Aziz Che Ibrahim. 2016. Persepsi Pelajar Terhadap Program Pembentukan Akhlak: Kajian Di Madrasah An Nuriah Diniyah Sungai Udang Melaka. Disertasi Sarjana, Pengajian Islam Dakwah, Kolej Universiti Islam Melaka.
- Azmi Budin & Mohamad Nazli Omar. 2018. Sumbangan Muallim Haji Wahid Dalam Bidang Dakwah Di Melaka. *Jurnal Maw'izah* 1: 137 – 153.
- Abdullah Ishak. 1995. *Pendidikan Islam dan Pengaruhnya di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ahmad Zulfiqar Shah Abdul Hadi & Fathiyah Burhanudin. 2020. Pelaksanaan Sistem Pengajian Pondok di Madrasah al-Hidayah al-Hukmiyah, Pondok Pida Tiga, Jitra, Kedah. *Jurnal Perspektif*. 13(1): 14-25.
- Dr. Haji Abuddin Nata. 2012. *Pemikiran Pendidikan Islam Dan Barat*. Jakarta: PT Rajagrafindo Persada.
- Gina Tarhamina Muhajir. 2019. Peran pesantren terhadap pembinaan sikap disiplin santri di pondok pesantren al-Masthuriyah Sukabum. Skripsi Sarjana Agama, Jurusan Tasawuf dan Psikoterapi, Universitas Islam Negeri Sunan Gunung Djati.
- Hamdan Aziz, hailan Salamun & razi Yaakob. 2018. Kelangsungan Sistem Pengajian Pondok Tradisional Di Terengganu. Prosiding Seminar Kebangsaan Majlis Dekan Pendidikan Universiti Awam, 7-8 November 2018, hlm. 1346-1356.
- Hendi Burahman. 2008. Peranan pondok pesantren al-Chafidhi dalam pembinaan akhlak masyarakat Desa Nogosari Kecamatan Rambipuji Kabupaten Jember. Skripsi Sarjana, Pendidikan Islam, Universitas Islam Negeri Malang.
- Hafiz Paizull. 2021. BaitulQurro' Wal Fuqoha': Madrasah Tarbiah Generasi Muda Islam. Dlm. Hafiz Paizull (pnyt.). *12 Amalan Harian Pada Waktu Pagi*, hlm. 3-15. Selangor: Persatuan Anak Muda Islam Se-Malaysia (GAMIS).
- Juhaidi Yean. 2018. *Profil Pondok Malaysia*. Selangor: Yayasan Pembangunan Pondok Malaysia.
- Khairul Azhar Meerangani. 2020. Sumbangan madrasah Pulau Besar terhadap perkembangan Islam di Melaka. *Jurnal Tuah* 1: 83-95.
- Masyhurah Mohamad Rawi, Harun Baharudin, Maimun Aqsha Lubis & Siti Aisyah Romli. 2015. Institusi pondok dalam sistem pendidikan Islam di Malaysia. *Proceeding The 7th International Workshop And Conference Of Asean Studies On Islamic And Arabic Education And Civilization(Poltan-Ukm-Polimed)Selangor*, hlm. 3-15.
- Mohd Najib Norani & Wahyu Hidayat Abdullah. 2020. Analisis Aktiviti Pengajian Keagamaan di Institusi Masjid-Masjid Negeri Melaka. *Jurnal BITARA* 3(1): 119 – 129.
- Mohammad Redzuan Othman. 2018. Islam masyarakat melayu di Malaysia: Sejarah dan Perkembangan. Dlm. Mohd Jamil Mukmin (pnyt.). *Melaka Sebagai Pusat Penyebaran Islam di Alam Melayu*, hlm. 48-96. Sungai Buluh: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd. Zahirwan Halim Zainal Abidin, Huzaimah Ismail, Muhd. Yusri Yusof, Abd. Munir Mohd. Noh, Paiz Hassan, Ahmad Bakhtiar Jelani, Mohd. Anuar Ramli. 2020. Demokrasi pendidikan dalam sistem pengajian di institusi pondok: pelaksanaan dan amalan. *Journal Ideology* 5(1): 119-130.
- Muhammad Fida'iy Md Ali. 2018. Kajian Mengenai Sistem Pengurusan Pondok Di Baitul Qurra' Sungai Udang Melaka. Kajian Ilmiah Sarjana Muda, Pengurusan Pembangunan Islam, Kolej Universiti Islam Melaka.
- Nurzatil Ismah Azizan, Nazneen Ismail, Siti Mursyidah Mohd Zin, & Nur Fatimah Zainuddin. 2021. Metode pengajian tafsir al-Quran institusi pondok di Malaysia. *Jurnal Pengajian Islam* 14: 50-58.
- Noornajihan Jaafar, Zulkiple Abd. Ghani, Siti Rugayah Tibek, Amir Husin Mohd. Nor, Setiyawan Gunardi, Noor Azizi Ismail, Ramiaida Darmi, Noor Saazai Mat Saad, Mohd. Muzhafar Idrus, Hazlina Abdullah, Maziahtusima Ishak, Hayati Ismail, & Adibah

- Sulaiman. 2017. Cabaran institusi pendidikan pondok serta impak terhadap pembentukan diri pelajar. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development* 2(6): 223-235.
- Ramli Saadon, Khairi Ariffin, & Ishak Saat. 2015. Perkembangan pendidikan orang melayu di Malaya sebelum kemunculan Western-Type-Education. *Junal Perspektif* 8(2): 79-96.
- Siti Saniah Abu Bakar, Dahlia Janan, Alizah Lambri, & Nurul Rafina Ruzuwan. 2019. Kaedah pengajaran di institusi pengajian pondok. *Jurnal Of Islamic Education* 7(2): 10-20.
- Zakaria Stapa. 2010. *Hala Tuju Pengajian Islam Di Malaysia*. Putrajaya: Jabatan Pengajian Tinggi.
- Zurita Mohd Yusoff, Najihah Abdul Wahid & Mohd Hafiy Abdul Malik. 2019. Sumbangan Syeikh Abdul Malik bin Abdullah dan keturunannya dalam pengajian pondok di Terengganu dan Kelantan. *Proceeding Of The International Conference On Islamic Civilization And Technology Management*, hlm. 23-24.